

הסתר פנים בתורה – מקורות נוספים

אונקלוס דברים פרק לא פסוק ז'

(ז') ויתקף רוגזי בהן בעדנא הוא וארוקינון ואסליק שכינתי מנהון ויהו למב ויערען יתוון בישן סגיאן ועקן וימר בעדנא הוא הלא מדלית שכינת אלהי בני ערעבי בישתא האלין:

יונת דברים פרק לא פסוק ז'

(ז') ונתקף רוגזי בהן ביומא ההוא וארוקינון ואסליק שכינתי מנהון ויהו לביזא ויארען יתוון בישן סגיאן ועקן וימר בעדנא ההיא פשבועא מטול דלית שכינת אלהי שר'א במצעו? האלין:

רש"י דברים פרק לא פסוק ז'

(ז') והסתרת פני - כמו שאיני רואה בצרתם:

מזרחי על דברים פרק לא פסוק ז'

(ז') והסתרת פני כמו שאיני רואה בצרתם. פירוש, הסתרת פני הקדוש ברוך הוא היא העדר השגחתו, וקרא הסתר פנים, מפני שכל מי שאין פניו ראות את הדבר אינו משגיח בו. וזהו מה שכיון הרב באמרו, "כמו שאיני רואה בצרתם":

אבן עזרא דברים פרק לא פסוק יח

(יח) וטעם הסתר אסתיר - שאם יקראו אלי לא אענה. והמשל כאדם שלא יראה ולא ידע מה יעשה, וכן מנהג לשון לדבר בכפל. ובעלי הדקדוק בינו זה. כי פנה - היא הרעה הגדולה, כאשר פירשתי, שאין למעלה ממנה:

ר' משה אפרים מסדילקוב, דגל מחנה אפרים, בשם הבעש"ט

ואני הסתר אסתיר את פני. והוא לכאורה תמיהה גדולה אך אפשר שהקב"ה יסתיר פניו מיישראל חלילה ואיך יהיה להם חיות ותקומה כי זה כל חיותם של ישראל עם קרובו שנקראים בניו למקום, (שבת ל"א.) אך דהנה המשל הוא למלך שעשה כמה מחיצות באחוזת עינים לפני היכלו שלא יוכלו ליכנס אליו ונסתתו שם ועשה חומות ואש ונהרות באחוזת עינים הכל לפני בנו והנה מי שהיה חכם נתן לב לדבר איך אפשר שאביו הרחמן לא יתצו להראות פניו לבנו ידידו אין זה כי אם אחיזת עינים והאב רוצה לנסות אם ישתדל הבן לבא אליו ובאמת אין שום הסתרה והנה מיד כשמסר לנפשו לילך בנהר נסתר אחיזת עינים

תלמוד בבלי מסכת תגינה דף ה עמוד א

+דברים ל"א+ וחורו אפי בו ביום הוא ועזבתם והסתרת פני מהם, אמר רב ברדלא בר טביומי אמר רב: כל שאינם בהסתר פנים - אינו מהם, כל שאינם בוהיה לאכל אינם מהם. אמרו ליה רבון לרבא: מר לא בהסתר פנים איתיה, ולא בוהיה לאכל איתיה! - אמר להו: מי ידעיתו כמה משדרגא בענא בי שבור מלאכא? - אפילו הכי יהבו ביה רבון עינייהו. אדהכי שדור דבי שבור מלאכא ומרבוח...+דברים ל"א+ ואני הסתר אסתיר פני ביום ההוא, אמר רבא: אמר הקדוש ברוך הוא: אף על פי שהסתרת פני מהם - בחלום אדבר בו. רב יוסף אמר: ידו נטויה עלינו, שנאמר +ישעיהו ל"א+ ובאל ידי כסיתך.

רמב"ן, דברים, לא

(ל"ד - ל"ז) וטעם 'זיהי ככלות משה לכתב' - כי מתחלה כתב את התורה ויתנה אל הכהנים כאשר נאמר למעלה (פסוק ט'), ולא אמר להם אנה ייחו אותה. ואחר כן נצטווה בשירה הזאת, ויכתוב אותה וילמדה את בני ישראל בו ביום, והנה הוסיף אותה על התורה. ויהי ככלות משה לכתוב הכל בספר התורה, אז צווה את הכהנים 'לקוח את ספר התורה הזה ושמתם אותו מצד ארון ברית ה' אלוקיכם' - שיהיה מונח בארון מן הצד, כי מעתה לא יגעו בו כלל, להוסיף או לגרוע. וזה טעם 'זיהי ככלות משה לכתב וגו' עד תמם".

הנצי"ב, העמק דבר

(ט) "ויכתוב משה את התורה הזאת". עוד לא השלימה עד שמגיע לפסוק ל"ד דכתיב "עד תמם". אבל כאן לא מיירי בהשלמת התורה. אלא כתב עד כה ותפר היריעות ונתן לכהנים. ועדיין לא צוה להיחמה בארון כל זמן שלא נגמרה. (להעמק דבר, דברים, פרק ל"א.)
(כו) "והיה שם בר לעד". כל התורה שהשירה בכללה. וכמו שהשירה לעד. ממילא כל התורה לעד.

ועבר בו וכן בכל המחיצות עד שבא להיכל המלך ויש טפש שירא להתחיל לעבור המחיצות ויש שעובר המים וחוזר מפני החומות ומפני האש והנמשל ידוע והנה מי שמוסר נפשו ועובר בכל המחיצות ודוחק עצמו עד שבא אל המלך אז יבא למעלה יותר שאפילו בירידה יש גם כן אנכי היינו ההסתרה שנסתתר עצמי ממך היא לב ותבין שאפילו בירידה יש גם כן אנכי היינו שנתנה למעלה יתירה וזהו גם עלה והבן, וזהו ה' ההולך עמך תמיד הן בירידה והן בעליה אז לא ירפך ולא יעזבך ותרגומו לא ישבקיך ולא ירחקיך היינו אפילו כשנסתרת לפעמים מכל מקום לא להרחיק ממך הוא כנ"ל, והוא שמרמז כאן ואנכי הסתר היינו כשתתן לב להבין שאנכי הוא בהסתרה אז אסתר על דרך (מגילה י"ג) הדסה היא אסתר והדס מספר חיים עם הכולל והיינו שאז תוכל לאור באור פני מלך חיים וזהו אסתר את פני, (דגל מתנה אפרים, וילך)

עוד בשם הבעש"ט מבעל ה'תולדות' מפולנאה
והנמשל מובן שהקב"ה מסתתר בכמה לבושין ומחיצות, ובידיעת שהשם יתברך מלאו כל הארץ כבודו וכל תנועה ומחשבה הכל ממנו ית' וכן כל המלאכים וההיכלות הכל נברא ונעשה כביכול מעצמותו כהדן קמצא דלבושיה מניה וביה, ואין שום מחיצה מבדילה בין האדם ובינו יתברך בידיעה זאת ועל ידי זה יתפרדו כל פועלי און' (בן פורת יוסף נ"ה עמ' א')

אמנם אנשי דעת היודעים שכל מחיצות וחומות ברחל וכל לבושין וכיוצא הוא עצם מעצמות ית' דלית אתר פניו מניה'.
(בן פורת יוסף קארץ תקמא פח עמ' א')

ר' ברוך יהושע רבינוביץ, לשעבר במונקטש ואח"כ בפתח תקווה
אבל למרות שידענו כל זאת, ולמרות שידענו שכל זאת באתנו מאת ה', ולמרות היינו מוכנים אחר איוב לומר "גם את הטוב נקבל מאת הא-לוהים ואת הרע לא נקבל?" , למרות זאת בלבנו לא השלמנו עם זה. כי יכולנו לקבל גזירת א-לוהים, אבל לא יכולנו להשלים עם ההרגשה שהנה השלכנו מפניו להיותנו להפקר ולמרמס. כאילו הסיר פניו ממנו ואינו רוצה לדעת מה קורה לנו, כאילו אחרי שמסר אותנו ביד אויבינו הפך עלינו עורף, בלי להסתכל במה שהאויבים הללו עושים לנו. תפלותינו לא נתקבלו, ועל כל צעקותינו לא נענים. הרגשה כזאת של השלכה מאת פניו לא יכולנו בשום אופן להתגבר עליה. גם דור המלך במזמור הנ"ל, אחרי שמצאיר אמונים בדבקותו בה' על כל מה שבה עליו, צועק ואומר: "למה פניך תסתיר, תשכח עיני ולחצנו". 'איך אפשר?', צעקנו בלבנו. תפלותינו אינן מתקבלות, הטובים שבתוכנו נפגעים על ידי המשחית, הצדיקים והחכמים

שבתוכנו הופכים לאפר במשרפות האש, היו כלא היו, המיני בני ישראל מפרפרים בין החיים והמוות, "מחוז תשכל חרב ומחדרים יומה", בכל יום עם ישראל הולך ונתמעט באלפיו וברבבותיו, ערים שלמוה גתרוקנות מתושביהם, קהילות הקודש נעלמות אחת לאחת מיום ליום, מבלי להשאיר שריד ופליטה. קהילות קודש שהיו מבצרי התורה נפלות וקורסות, והן הראשונות לחורבן. דווקא משום שהם בני תורה, ודווקא משום שצלם א-לוהים ניכר בהם, במנהגייהם ובלבושייהם, בזקניהם ובפיאותיהם בציציותיהם ובתפיליהם, הם הראשונים למות במיתות משונות. מתוך מכות אכזריות. וכבר אמרו חז"ל, שבכה רב יוסף ואמר, האם עד כדי כך הצדיקים כאין נחשבו, דווקא הם יהיו הראשונים למוות? כל זה נתן לנו הרגשה שהקב"ה הסתיר פניו ממנו, וסילק ידיעתו מכל הנעשה לנו. איננו עוקב כלל (ח"ו) אחרי מה שמעוללים לנו המשיחיתים שניתנה להם הרשות. בכל זה לא יכולנו להשלים בשום אופן. נחרדנו עד העצמות בקראנו בתורה: "וחרה אפי בו ביום ההוא ועזבתים, והסתרתני פני מהם והיה לאכול, ומצאו רעות רבות וצרות, ואמר ביום ההוא - הלא על כי אין א-לוהי בקרבי מצאוני הרעות האלה. ואנכי הסתר אסתיר פני ביום ההוא על כל הרעה אשר עשה".

אמנם ידענו מה שפרשו המפורשים (ספורנו שם), "ואנכי הסתר אסתיר פני מהם" - לא כמו שחשבו הם באומנם שאני בקרבם, כי אמנם בכל מקום שיהיו - תהיה שכינתי אצמ, כאומנם ז"ל: בכל מקום שגלו, שכינה עמהם. אבל אסתיר פני מלהצילים, כלומר הם יחשבו שאין א-לוהים בקרבם, אבל האמת שה' בקרבם, וכל מידת הסתרת פנים באה לידי ביטוי רק בזה שתפלותיהם אינן מתקבלות. כך גם נראה מדברי רש"י, שכותב: "והסתרתני פני מהם - כמו שאיני רואה בצרתם", כלומר שבאמת רואה, אלא עושה כביכול עצמו כאילו אינו רואה...

כל הפרושים ידענו, אבל לא הונח לנו. ההרגשה היתה של עזובה רבה, "ותאמר ציון עזבני ה' וה' שכחני". היתה הרגשה לנו שלא יכולנו להתגבר עליה, שה' עזבנו, למרות האמונה החזקה בלב שכל זה מגזירת שמים, אבל ההרגשה היתה, שאחרי שנגזרה הגזירה, מסר אותנו ה' ליד הגויים ועזבנו לנפשנו. הסתיר פניו ממנו מבלי לעקוב ומבלי להסתכל בכל מה שקורה לנו, אותה ההרגשה שהושלכנו והופקרנו בין הגויים, היתה הכי גרועה מכל הסבל ומכל הצער והיסורין שסבלנו. אובדן הקשר עם א-לוהים שבו היינו דבקים, היה קשה מכל המצוא דרך בגוף ובנפש, כי הביא עלינו בדידות ויתמות ללא נשוא. היה צריך למצוא דרך להתעלות מן הייאוש שאפף אותנו. היינו צריכים למצוא דרך לא-לוהים חיים, לדעת שאף על פי שאינו עונה לנו בעת צרתנו הוא ממשיך להסתכל על כל העובר עלינו בכלל ובפרט. למרות הסתרת פנים, הרי הוא יודע הכל ורואה הכל.

לדעת שאף על פי שאינו עונה לנו בעת צרתנו הוא ממשיך להסתכל על כל העובר עלינו בכלל ובפרט. למרות הסתרת פנים, הרי הוא יודע הכל ורואה הכל.